

DE BREUK ALS HEILZAME DOORSTART NAAR IETS NIEUWS

Een biografie van Léon Degrelle

Hadden we nog een biografie van Léon Degrelle nodig? De grote lijnen van het verhaal zijn bekend. De jonge lefgozer die tijdens de jaren 1920 en 1930 de katholieke zuil bestormt, zijn steile politieke opgang, de tactische blunders die hem naar de politieke marginaliteit verwijzen, zijn klungelige megalomanie in 1940 en 1941 en het succesverhaal aan het Oostfront, waardoor hij in 1944 de *poster boy* wordt van het Derde Rijk en na de oorlog geleidelijk een soort mythische fascistische peetvader.

Auteur Bruno Cheyns wil met zijn boek *De Führer uit Bouillon* Degrelle opnieuw “historiseren”. De belangrijkste stelling van de auteur is dat Degrelle in hoofdzaak als een conservatief-katholieke politicus moet worden begrepen. Pas in 1943 verwordt Degrelles partij Rex tot een echte “fascistische” beweging. Ik heb daar wat twijfels bij. Het politieke corporatisme van Rex lijkt me al in een pril stadium incompatibel met de parlementaire democratie. De partij propageert al vroeg een “radicale maatschappelijke revolutie” tegen de traditionele orde (p. 113). De personencultus rond Degrelle inclusief zijn autoritaire macht in Rex (p. 151-152) zijn van bij de aanvang wezenskenmerken van de beweging. En zijn politieke beslissingen zijn toch ambigu. In mei 1936 weigert hij bijvoorbeeld categoriek regeringsverantwoordelijkheid. Enkele maanden later, in oktober, organiseert hij wel een soort “mars op Brussel”. Rex lijkt mij dus al in 1936 meer een revolutionair-utopische beweging dan een conservatieve partij. Ik heb ook twijfel bij de conclusie (p. 520) dat de deportatie van Degrelle door de Belgische autoriteiten in mei 1940 de trigger of zelfs motivatie was om te collaboreren. Ik denk dat Degrelle al in 1936 op de rechte lijn naar het fascisme zat.

Dit alles blijft, gezien de flexibiliteit van de term “fascisme”, deels een semantische discussie. Belangrijker is dat Cheyns overschot van gelijk heeft wanneer hij de oorsprong van Degrelle nadrukkelijk plaatst in een ruimere context van een conservatief-katholieke, Franstalige (klein)burgerij. De populaire publieke herinnering in Franstalig België zou zeker baat hebben bij dat meer “historische” beeld.

Léon Degrelle in 1937, © Geheugen van Nederland / Spaarnestad Photo

Daarom zou een Franse vertaling van dit boek meer dan welkom zijn.

Het eerste deel (tot de Duitse bezetting) is het sterkste deel van dit boek. Het is ook het deel waarin Degrelle het aanwezigst is. Het tweede en omvangrijkste deel behandelt de oorlog. Dit deel is zeer lezenswaardig en goed onderbouwd, zij het wat beschrijvend. Ook verdwijnt Degrelle soms wat naar de achtergrond. Het laatste (naoorlogse) deel is erg kort. Het ontbrak de auteur duidelijk aan nieuwe bronnen om deze periode te onderzoeken. Hoe vergaart Degrelle zijn fortuin in Spanje na 1945, welk netwerk bouwt hij precies op, hoe evolueren zijn ideeën, welke reële impact heeft hij nog? Hier blijft ruimte voor nieuw onderzoek.

Psychologische analyse is niet aan de auteur besteed. Daarom blijft de persoon Degrelle voor mij deels een raadsel. Uiteraard klinken zijn megalomanie, zijn charisma en zijn enorme branie en fysieke moed door. Maar waar komen die vandaan?

Léon Degrelle in Charleroi, 1944. collection Étienne Grandchamps

Degrelle is een beladen figuur, maar de biografie blijft evenwichtig, genuanceerd en kritisch

“Licht narcistisch”, klinkt het over de jonge Degrelle op p. 31, maar op dezelfde pagina staat dat Degrelle “het hart op de juiste plaats” heeft. Ook is er sprake van een zekere “sociale bekommernis” (p. 45). Enerzijds lijkt hij hardwerkend, intelligent en hoogopgeleid, maar op p. 35 beschrijft een getuige hem als iemand met “een totaal gebrek aan culturele bagage”. Degrelle had ook een diepe religieuze overtuiging en een blijkbaar oprechte bezorgdheid voor zijn manschappen aan het front. Zijn fysieke moed en bereidheid tot persoonlijke opoffering zijn duidelijk aanwezig. Degrelle distantieert zich na de oorlog expliciet van de moordpartijen door rexistische wraakmilities in 1944 (p. 428). Maar zijn werkelijke gevoelens of opinies daaromtrent blijven ambigu. Wat is gespeeld en oprecht? Kon Degrelle de realiteit eigenlijk wel goed inschatten? Hij is “verbaasd” (p. 315) over de negatieve impact van zijn toespraak van januari 1941 waarin hij steun aan Hitler uitspreekt, wat wijst op een verwijdering van de realiteit. Maar in een toch wel frappante brief aan Victor Matthys van 15 juni 1942 spreekt Degrelle zich opvallend realistisch (pessimistisch) uit over de oorlogskansen van Duitsland. Die brief strookt helemaal niet met de rest van zijn gedrag. Waar komt die brief plots vandaan? Had Degrelle die dag aan het front een mentale dip? Kon Degrelle überhaupt twijfelen?

Wat mij opvalt, is dat hij reeds als student doelbewust – zo lijkt het toch – aanstuurt op conflicten met zijn omgeving om de daaropvolgende breuk te gebruiken als een heilzame doorstart naar iets

nieuws. Dat hij in 1925 van de Universiteit van Namen wordt verwijderd, is slechts het begin van een lange reeks van dit soort uitgelokte conflicten. Het lijkt me ook een patroon dat Degrelle systematisch zijn eigen structuren (uitgeverij, beweging, partij of parlementaire fractie) in de steek laat als de buit binnen is. Verliest hij zijn interesse of is er een soort koudwatervrees om zich te binden? Dat vermogen om doelbewust te breken met zijn trouwste medestanders zegt toch iets over zijn persoonlijkheid. Het persoonlijke leven van Degrelle, voor zover dat vanaf 1936 bestond, blijft buiten beeld. Was er tijd voor een echt gezinsleven of persoonlijke vriendschappen? Hoe ontspande Degrelle zich eigenlijk? Het is een uitdaging voor een boek dat de karikatuur van Degrelle wil deconstrueren om te moeten blijven steunen op de door Degrelle zelf geconstrueerde beeldvorming. Niettemin biedt Cheyns met zijn boek een onmisbaar kader voor deze discussie. Aan zijn empirie en argumentatie valt weinig af te dingen.

De enige inhoudelijke uitschuivers zitten voor mij aan het einde. Ten eerste in het deel over de repressie. Dat Cheyns het nog nodig vindt het adjectief “genadeloos” te koppelen aan “de repressie” (p. 524) zegt al iets. De manier waarop hij de naoorlogse processen tegen Victor Matthys en José Strel behandelt, zijn mijns inziens toch een beetje tendentius geschreven. Hoezo, trouwens, was het dossier tegen Degrelle “dunnetjes gestoffeerd” (p. 482) en zou het “nagenoeg onmogelijk” worden hem te berechten?

Protest tegen Léon Degrelle in 1937, Fotocollectie Het Leven (1906-1941), © Geheugen van Nederland / Spaarnestad Photo

Een tweede en grotere uitschuiver is volgens mij het deel over de mislukte uitlevering van Degrelle door Spanje na 1945. Dat de socialistische voorman Paul-Henri Spaak doelbewust de Spaanse uitlevering van Degrelle aan de Belgische justitie saboteerde omdat hij bang was wat Degrelle allemaal over hem en zijn medestanders kon komen vertellen, is een bekende beeldvorming. Die is deels gecultiveerd door Degrelle zelf om zijn eigen belang op te blazen. Voor de camera's van journalist Maurice De Wilde zou Degrelle decennia later die beeldvorming nog eens met veel theater versterken. Cheyns ondersteunt die stelling volmondig. Misschien klopt ze deels. Zeker vanaf een bepaalde periode veroorzaakte de Koningskwesie een situatie waarin België stoorzenders als Degrelle kon missen als kiespijn. Het probleem is echter dat Cheyns geen enkel argument of bewijs aanlevert voor die specifieke rol van Spaak, zeker niet voor de jaren 1945-1947. De aangedragen elementen lijken mij zelfs te wijzen op het tegendeel. Het geïsoleerde Spanje gebruikt Degrelle als pion op het diplomatische schaakbord om de eigen internationale positie te versterken. Cheyns spreekt over een "eervol compromis" (p. 489) dat Spanje voorstelt, tot Spaak de deur dichtgooit.

Ik zie dat "eervol compromis" toch niet : niet in de voorwaarden die Spanje aan de uitlevering verbindt, noch in de manier waarop het Franco-regime Degrelle de hand boven het hoofd houdt en lange tijd laat "verdwijnen". Zinnen als "België stond niet te springen" (p. 486), "in feite was de hele zaak opgezet spel" (p. 486) worden nergens onder-

bouwd. Spaak haalde de uitlevering "vakkundig onderuit" (p. 489) omdat Degrelle "te veel wist over de vooroorlogse politiek". De enige directe bron die hiervoor wordt aangehaald is een getuige (kolonel Georges de Lovinfosse) waarvan de auteur zelf meteen aangeeft dat hij eigenlijk uiterst onbetrouwbaar is. Dit deel is dus niet overtuigend. Wat zou Degrelle overigens hebben kunnen zeggen dat zo vernietigend was voor Spaak dat al niet lang bekend was, of dat Degrelle vanuit zijn ballingsoord dan blijkbaar niet kon zeggen?

Deze kritiek terzijde ben ik globaal positief over dit boek. Veel van dit verhaal is misschien bekend, maar Cheyns slaagt er op indrukwekkende manier in feiten samen te brengen. Zeker wat de vooroorlogse geschiedenis betreft, plaatst dit boek de zaken in een nieuw perspectief en biedt het een uitstekende analyse. Degrelle is een beladen figuur, maar Cheyns blijft evenwichtig, genuanceerd en kritisch. *De Führer uit Bouillon* kan zonder verpinken naast het handvol belangrijke boeken over dit thema staan. Ik wil ook benadrukken dat dit boek van het begin tot het eind leest als trein. Hadden we nog een biografie van Degrelle nodig? Bruno Cheyns bewijst van wel met dit vlot geschreven en wetenschappelijk sterk onderbouwde boek.

NICO WOUTERS

BRUNO CHEYNS, *Léon Degrelle. De Führer uit Bouillon. Biografie*, Vrijdag, Antwerpen, 2017, 590 p.